

**BMTning OZIQ-OVQAT VA QISHLOQ XO‘JALIGI TASHKILOTI
(FAO)ning: SHAKLLANISH FAOLIYATI VA RIVOJLANISH
BOSQICHLARI**

Xodjayeva Aziza Bahtiyarovna

O‘zbekiston kasaba uyushmalari federatsiyasi qoshidagi Mehnat va ijtimoiy munosabatlar akademiyasi v.b.dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: azihodje@gmail.com

Telefon: +998(90)3386685

Аннотация. Ushbu maqolada Birlashgan Millatlar Tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo‘jaligi tashkiloti (FAO)ning tashkil topish jarayoni, uning asosiy maqsad va vazifalari, hamda global miqyosda oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlashdagi o‘rni tahlil qilinadi. FAOning xalqaro huquqiy maqomi, institutsional tuzilmasi va dastlabki bosqichdagi faoliyati hamda hozirgi davrda amalga oshirilayotgan dasturlari, jumladan, barqaror rivojlanish maqsadlariga (SDGs) erishishdagi hissasi yoritilgan. Shuningdek, maqolada tashkilotning O‘zbekiston Respublikasi bilan o‘zaro hamkorligi, milliy qishloq xo‘jaligi siyosatini modernizatsiya qilishdagi amaliy loyihalari va istiqbollari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot davomida tarixiy-huquqiy, tizimli va tahliliy yondashuvlar qo‘llanilib, FAO faoliyatining evolyutsiyasi va uning xalqaro oziq-ovqat tizimidagi strategik ahamiyati asoslab beriladi.

Калит so‘zlar: FAO, BMT, oziq-ovqat xavfsizligi, xalqaro tashkilotlar, barqaror rivojlanish, qishloq xo‘jaligi, global hamkorlik, O‘zbekiston, xalqaro huquq, institutsional rivojlanish.

Аннотация. В статье анализируется процесс создания Продовольственной и сельскохозяйственной организации Объединенных Наций (ФАО), ее основные цели и задачи, а также ее роль в обеспечении продовольственной безопасности во всем мире. Обсуждаются международно-правовой статус, институциональная структура и первоначальная деятельность ФАО, а также ее текущие программы, включая ее вклад в достижение Целей устойчивого развития (ЦУР). В статье также рассматривается сотрудничество организации с Республикой Узбекистан, практические проекты и перспективы модернизации национальной аграрной политики. В исследовании используются историко-правовой, системный и аналитический подходы для обоснования эволюции деятельности ФАО и ее стратегической значимости в международной продовольственной системе.

Ключевые слова: ФАО, ООН, продовольственная безопасность, международные организации, устойчивое развитие, сельское хозяйство, глобальное сотрудничество, Узбекистан, международное право, институциональное развитие.

Annotation. This article analyzes the process of the establishment of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), its main goals and objectives, and its role in ensuring food security globally. The international legal status, institutional structure and initial activities of FAO, as well as its current programs, including its contribution to achieving the Sustainable Development Goals (SDGs), are discussed. The article also examines the organization's cooperation with the Republic of Uzbekistan, practical projects and prospects for modernizing national agricultural policy. The study uses historical-legal, systematic and analytical

approaches to substantiate the evolution of FAO's activities and its strategic importance in the international food system.

Key words: *FAO, UN, food security, international organizations, sustainable development, agriculture, global cooperation, Uzbekistan, international law, institutional development.*

BMTning ixtisoslashgan tashkiloti FAOning yaratilish tarixida BMTning alohida o'rnini bor. Birlashgan Millatlar Tashkiloti haqida gap ketganda ko'pchilik uni tinchlik va xavfsizlikni ta'minlovchi tashkilot sifatida tasavvur qiladi. Holbuki, BMT nafaqat terrorizm, jinoyatchilik va umumbashariy muammolarga qarshi kurashuvchi tashkilot, shu bilan birga xalqaro miqyosda ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi tashkilot hamdir.

Agarda jahon mamlakatlarining tarixiy va bugungi rivojlanish tendensiyasiga nazar tashlasak, biror-bir davlat, jamiyat, millat yo'qki, ijtimoiy-iqtisodiy muammolarga duch kelmagan. Boshqacha aytganda, aholi turmush darajasi va farovonligini oshirish, savodsizlik va ishsizlikni qisqartirish yo'lida keskin choratadbirlar ko'rish umumbashariy muammoga aylanib bormoqda.

Mana shuning o'ziyoq BMTning butun yer sharida xoh u g'arb bo'lsin, xoh u sharq bo'lsin, barcha sohada o'rnini va roli yuqori ekanligidan dalolat beradi.

BMT xalqaro hamjamiyat hayotida demokratik prinsiplarni qaror toptirish, mustahkam tinchlik, barqarorlik hamda xavfsizlikka faqatgina jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy farovonligi bilangina erishish mumkin degan tamoyil asosida faoliyat yuritib kelmoqda.

Demak, bundan kelib chiqib shuni aytish mumkinki, mavjud iqtisodiy-ijtimoiy sohadagi muammolarga chuqur e'tibor qaratib, hamkorlikda hal etish kerak bo'lgan tinchlikni ta'minlashning, unga rahna soluvchi illatlarga qarshi kurashning muhim garovidir. Shu bois ham BMT so'nggi ellik yil ichida dunyoda amalga oshirilgan ko'plab tub iqtisodiy va ijtimoiy islohotlar muallifi bo'ldi.

Xalqaro miqyosda, ko'pchilik huquqshunos olimlar Xalqaro oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti FAOning tashkil etishligiga olib kelgan nazariy va amaliy fikrlarga o'z hissasini qo'shgan, olimlarning qarashlari xatti-harakatlari, g'oyaning rivojlanishi va yakuniy natijalar uchun juda muhim edi, chunki ularning keltirgan fikrlari o'z vaqtida, ushbu tashkilotning kelib chiqish tarixiga ta'sir ko'rsatishi barchamizga ma'lum bo'lgan jaryondir. Sababi, o'sha davrda isteqlomat qilgan namoyondalarning keltirgan aniq faktlari ushbu tashkilotning paydo bo'lish davridan to bugungi kungacha yetib kelganligi alohida ahamiyatga ega. Shuning uchun ularning hissasi haqida qisqacha ma'lumot berishimiz, bu tashkilotning qanday paydo bo'lganligini va natijada hozirgi xalqaro hukumatlararo tashkilot shaklida qanday shakllanayotganini ko'rsatishga xizmat qiladi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Xalqaro oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti FAOning kelib chiqish tarixi 1880 yilda qishloq xo'jaligi bilan shug'ullanishni qaror qilgan Kaliforniyalik ishbiarmon Devid Lyubin, nomi bilan chambarchas bog'liq. XIX asr ohiri va XX asr boshlarida jahon iqtisodiyotida D.Lyubin¹ tushunib yetdiki xalqaro savdoda qishloq xo'jaligi mahsulotlari muhim o'rin egallashini va faqatgina xalqaro tashkilot orqali fermerlarning manfaatlarini muvaffaqiyatli himoya qilishi mumkinligini tushunib yetgan edi.

I.V.Antonovanning ilmiy tadqiqot ishlarida asosiy e'tiborni, fermerlarning ahvolini yaxshilash uchun xalqaro miqyosda ba'zi mexanizmlarni ishlab chiqish kerakligini ko'rsatdi, va uning tadqiqot ishida aynan u nazarda tutgan yo'nalishdagi tashkilot va nihoyat 1905 yilda Xalqaro qishloq xo'jalik instituti (XQXI) tashkil etildi. Ushbu tashkilot qishloq xo'jaligi muammolari bilan shug'ullanuvchi **birinchi xalqaro hukumatlararo tashkilot** bo'lib o'z faoliyatini yurgizgan. Ushbu tashkilot Ikkinchi Jahon Urushiga qadar jiddiy uzilishsiz faoliyat ko'rsatdi, keyin uning aktivlari BMTning alohida tashkil etilgan ixtisoslashgan tashkiloti FAOga o'tib ketdi². Amerikalik huquqshunos olim Yeva.Garrov va Jay.Dayning qarashlarida esa oziq-ovqatga bo'lgan huquq butun dunyo uchun xavf soladigan tabiiy oqibatlardan biri ekanligini, yer yuzidagi zaif qatlamdagi to'yib ovqatlanish huquqidan mahrum bo'lgan insonlar huquqini himoya qilishga qaratilish, hamda oziq-ovqatga bo'lgan huquqni xalqaro doirada bartaraf etishda olim, ko'proq iqtisodiy rivojlangan davlatlar bilan xalqaro hamkorlikni kuchaytirish kerakligini ta'kidlaydi³.

Yana boshqa bir xalqaro huquqshunos olim Aysi Didim va Ashlig Bestlarning ilmiy qarashlarida, xalqaro huquqda aynana oziq-ovqatga bo'lgan huquq bu inson huquqlarining alohida ijtimoiy va iqtisodiy sohasi bo'lib, unga ko'ra, xalqaro huquq, xususan, oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi uchun o'simliklar genetik resurslari to'g'risidagi xalqaro shartnoma turlarning, shu jumladan odamlarning, intensiv qishloq xo'jaligi uchun foydalaniladigan yerlarning omon qolishi uchun mas'ul bo'lgan ekologik jarayonlarning yaxlit tabiatini e'tiborsiz qoldirmaslik. Ya'ni ishlab chiqarish usullarining ekologik jarayonlarga ta'siri to'liq e'tirof etilgandagina oziq-ovqat xavfsizligiga hissa qo'shishi mumkinligi ta'kidlaydi⁴.

¹ Айзенберг.А. Накормить мир: Биография Дэвида Любина. Рим. 29 октября 1965 г. <https://www.kirkusreviews.com/book-reviews/a/azriel-eisenberg-2/feeding-the-world-a-biography-of-david-lubin/>.

² Антонова.И.В. Современные международно –правовые проблемы деятельности ФАО. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М: 2009. -С.19.

³ Eve E. Garrow & Jack Day, Strengthening the Human Right to Food, 7 UC Irvine L. Rev. 275 (2017). Date Downloaded: Tue May 2 04:24:28 2023 Source: Content Downloaded from HeinOnline.

⁴ Ayse Didem Sezgin & Ashleigh Best, Re-imagining International Law's Environment: An Ecological Critique of International Food Law and International Disaster Law, 23 MELB. J. INT'L L. 23 (2022).PhD Candidate, Melbourne Law School. Bluebook 21st ed.

FAOning rivojlanish tarixida quydagi namoyondalarga alohida to'htalib o'tgan. D.Lyubin faoliyatini Avstraliyalik Frank L. Mak Dougall 1935 yil Qishloq xo'jaligi institutini yaratilishiga alohida etibor qaratgan. 1905 yil 7-iyunda Italiya hukumati ilk bor xalqaro harakterdagi Xalqaro qishloq fermer xo'jaligi institutini birinchi konferensiyani chaqirdi. 1934 yilda ishtirok etadigan mamlakatlar soni tezda birinchi yig'ilishdagi 46 a'zo mamlakatlar sonidan 74 ga ko'tarildi.

Buning natijasida FAO tashkilotinig ilk o'sishi uchun asos bo'ldi. Ammo, birinchi jahon urushidan so'ng, hamkorlik qilishni istamagan davlatlar o'rtasidagi munosabatlar keskin edi. Va bir necha yil o'tib Ikkinchi Jahon urushi boshlanishi vaziyatni yaxshilamadi. Frank Makdugal keyinchalik Lubinning ishini davom ettirdi. Iqtisodchi va oziq-ovqat muammosi bo'yicha mutaxassisi Makdugal qishloq xo'jaligida to'yib ovqatlanmaslik bilan kurashish va adolatli iqtisodiy modelni yaratalishi muhimligini isbotladi.

Xalqaro munosabatlar tarixida agrar xarakterdagi muammolarni hal qilishning xalqaro mexanizmini yaratish g'oyasi yangi emas edi, chunki u turli sabablarga ko'ra ilgari paydo bo'lgan, lekin faqat XX asrning boshlarida bu borada aniq qadamlar qo'yilgan edi. 1905 yilda Italiyada (Rim) Xalqaro qishloq xo'jaligi instituti tuzildi, u 1930 yilda Butunjahon qishloq xo'jaligi ro'yxatini o'tkazdi, bu o'sha davr uchun juda muhim edi, uning asosida qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat bo'yicha foydali statistika olingan. 1935 yildan boshlab, ushbu institut Millatlar Ligasi va Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) bilan hamkorlikda, global miqyosda aniq oziq-ovqat muammolari bilan shug'ullana boshladi.

Yangi xalqaro tashkilotning maqsad va vazifalari borasida jiddiy qarama-qarshiliklarga qaramay, barcha davlatlar vakillari bunday tashkilotni yaratish zarurligi to'g'risida bir ovozdan fikr bildirishdi. Anjumanda davlatlar uchun milliy qishloq xo'jaligini rivojlantirish va qishloq xo'jaligi mahsulotlariga to'siqlarini kamaytirish bo'yicha bir qator muhim tavsiyalar qabul qilindi. Konferensiyada, shuningdek, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) taklif etiladigan yangi xalqaro tashkilotning kelishilgan nomi tasdiqlandi.

Hot Springs konferensiyasida FAOning ta'sis hujjatini ishlab chiqish uchun Vaqtinchalik komissiya tuzildi, u Vashingtonda bo'lib o'tdi va Qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat bo'yicha hisobot tayyorlaydigan Qo'mitani (Frank L. Makdugal, Avstraliya raisi) tuzdi. 1945 yil iyun oyida FAO⁵ ta'sis hujjati - *Xartiya loyihasi tayyorlandi*, unda quyidagi ikkita asosiy yondashuv birlashtirilgandi. **Birinchi**dan, Tashkilot ochlikni yo'q qilish va qishloq xo'jaligini rivojlantirishga ko'maklashishi

⁵ Ushbu atama ingliz tilidan: "The Food and Agriculture Organization of the United Nations" (FAO). <https://www.fao.org/home/en/>.

kerakligi masalasi; **ikkinchidan**, Tashkilot qishloq xo'jaligi sohasidagi statistik ma'lumotlarni qayta ishlash va a'zo davlatlarga bu sohada tegishli tavsiyalar berish kabi vazifasi qo'yilgan edi.

1943 yil 18 maydan 3 iyungacha qadar o'tkazilgan konferensiya vaqtinchalik komissiya tuzdi va u FAO Konferensiyasining Kvebekdagi birinchi sessiyasida 1945 yil 16 oktyabrda FAO tashkil qilinishiga asos bo'ldi⁶.

FAO Ustavining loyihasi va vaqtinchalik komissiyaning yuqorida qayd etilgan hisoboti 1945 yil 16 oktyabrdan 19 noyabrgacha Kvebekda (Kanadada) o'tkazilgan FAO konferensiyasining birinchi sessiyasida asosiy mavzu FAO Ustavi qabul qilinganligi bo'ldi.

FAOning tashkil etilishi va rivojlanshi tarixini o'rganib chiqib, uni quydagi bosqichlarga bo'lib tahlil qilib chiqishni lozim topdik:

Birinchi tarixiy bosqich o'z ichiga 1945-yildan 1962 yillargacha bo'lgan davrni qamrab olgan. BMTning ixtisoslashgan xalqaro oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) tashkil etildi. 1935 yillarda ilk rivojlanish bosqichida FAO yakka alohida tashkilot sifatida emas, balki u Xalqaro mehnat tashkiloti qoshida butundunyoga oziq ovqat yetkazib berish masalalarini monitoring qilish bilan faoliyat yuritgan. Shu bilan birga, 1943 yilda Ikkinchi jahon urushi dalatlararo davrida aziyat chekkan aholiga yordam berish maqsadida ilk bor AQSHning Virjiniya shtatida 44 davlatlar ishtirokidagi oziq-ovqat yetkazib berish va qishloq xo'jaligini rivojlantirish va ochlikni oldini olishga bag'ishlangan davlatlararo xalqaro konfrensiya (Hot Spring) bo'lib o'tdi. Ushbu xalqaro konfrensiyaning boshlanganligi barcha ishtirokchi davlatlarda oziq ovqat xavfsizligi va to'yib ovqatlanishga bo'lgan huquqni yanada shakillanishiga turtki bo'ldi.

Shuningdek, ushbu davr ikkinchi jahon urushi davri bilan bog'liq bo'lib, o'sha yillarda bank va moliya sohasida (Bretton-Vuds muzokaralari, XTTB (Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki) va XVFNing 1944 yilda yaratilishiga olib keldi) (1947 yilda GATT tashkil etishda yakun topgan) savdo sohasida. 1943 yil 18 maydan 3 iyungacha Hot Springs shahrida (Hot Springs, Virjiniya, AQSH) Xalqaro hukumatlararo konferensiya bo'lib o'tdi⁷. Kun tartibidagi asosiy masala - xalqaro oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkilotining kelajakdagi harakati haqidagi masala bo'ldi.

Ushbu konferensiyada turli davlatlar vakillari tomonidan kelajakdagi xalqaro tashkilotning roli turli xil tarzda tushunilgan: ba'zilar qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat

⁶ United Nations Interim Commission on Food and Agriculture. The work of FAO. Washington. 1945 y. <http://www.fao.org/3/p4228e/p4228e04.htm>

⁷ Международные валютно-кредитные и финансовые отношения. Учебник для академического бакалавриата. М: Юрайт. 2019. С. 69.

bilan bog'liq barcha masalalar bilan shug'ullanadigan xalqaro hukumatlararo tashkilot tuzishni talab qilgan, boshqalari (ayniqsa, Ikkinchi jahon urushining oqibatlaridan ancha ta'sirlangan davlatlarning vakillari) tavsiya etilgan strukturada faqat ochlik va qashshoqlikka qarshi kurash masalalari bilan shug'ullanadigan xalqaro hukumatlararo tashkilotni ko'rdi. Konferensiyada bir qator davlatlar (jumladan, AQSH) yangi xalqaro hukumatlararo tashkilot nazorati ostida maxsus oziq-ovqat zahiralari yaratish g'oyasiga qarshi chiqdilar.

FAOning bosh ofisi dastlab Vashingtonda joylashgan, ammo 1951 yilda uni Rimga ko'chirishga qaror qilindi. 1946 yilda BMT va FAO o'rtasida (EKOSOS yordamida) shartnoma imzolangan, buning asosida FAO BMT tizimining ixtisoslashtirilgan muassasasiga aylandi. Xuddi shu yili ilgari aytib o'tilgan Xalqaro qishloq xo'jaligi institutining FAO Evropa filialiga aylantirilgan barcha funksiyalari FAOga topshirildi.

Hukumatlar ushbu asrda xalqaro muammolar, jumladan, qishloq xo'jaligi masalalari bilan shug'ullanish uchun ko'plab tashkilotlar tuzdilar. Ba'zi Millatlar Ittifoqi va Xalqaro qishloq xo'jaligi instituti singari, sahnadan o'tib ketgan va boshqalar o'rnini egallagan. Xalqaro hukumatlararo tashkilotlar, aslida XX asrning noyob mahsulotlaridan biri, hatto ularning paydo bo'lishi xalqaro munosabatlarning mexanizmlari sifatida, insonning o'zi kabi qadimiy bo'lgan trendning zamonaviy ifodasidir. Qishloq xo'jaligi sohasi olimlari bir asrdan ko'proq vaqt oldin xalqaro axborot almashuvini tashkil qilishni boshladilar. Misol uchun, 1863 yilda Germaniyaning Gamburg shahrida davom etayotgan Xalqaro Veterinariya Kongresslarining birinchisi bo'lib o'tdi. Shu bilan birga, shakar ishlab chiqaruvchilarning muammolari 1864 yilda imzolangan bo'lib, u birinchi hukumatlararo tovar bitimi bo'lib tarixga muxrlandi.

Ikkinchi tarixiy bosqich - 1962-1996 yillarni o'z ichiga olib, ushbu davr Jahon oziq-ovqat muammosi konferensiyasi natijalariga asoslanib, **xalqaro oziq-ovqat xavfsizligi faoliyati tizimi** shakllandi.

1962 yilda FAO va Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti 167 a'zo davlatdan iborat bo'lgan Kodeks Alimentarius⁸ Komissiyasiga asos soldi. Va bu xalqaro arenada ilk bor oziq-ovqat xavfsizligiga qaratilgan katta tarixiy voqeaga sabab bo'ldi. Oziq-ovqat mahsulotlari bilan kasallangan kasalliklarni ilmiy tahlildan foydalanib, ushbu komissiya o'z navbatida milliy standartlarni belgilash, iste'molchilar uchun oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, fermer va boshqa oziq-ovqat mahsulotlari ishlab

⁸ Kodeks Alimentarius bu- Oziq-ovqat Kodeksi Kodeks Alimentarius Komissiyasi tomonida tasdiqlangan oziq-ovqat standartlari to'plami. <https://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/home/ru/>

chiqaruvchilarga yordam berish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan keng qamrovli standartlar, jahon bozorida ko'paya boshladi.

Kodeks Alimentarius Komissiyasi o'zining ixtisoslashtirilgan tuzilmalari orqali ishlaydigan 1000 dan ortiq oziq-ovqat qo'shimchalari monitoringini o'tgazib, unda pestisidlar va veterinariya tibbiyotiga 2500 dan ortiq cheklovlarni o'rnatdi. U organik oziq-ovqat ta'rifi bo'yicha shartnoma tuzdi va oziq-ovqat markalari uchun qo'llanma ishlab chiqdi. Bu komissiya hayvonlarni oziqlantirish bo'yicha tavsiyalarni doimiy ravishda yaxshilaydi.

Kodeks Alimentarius Komissiyasi doirasida maxsus hukumatlararo operativ guruh biotexnologiyadan olingan oziq-ovqat mahsulotlari, masalan, genetik modifikatsiyalangan oziq-ovqat mahsulotlari uchun tamoyillar va ko'rsatmalar ishlab chiqadi.

1963 yil 4-18 iyun kunlari Vashingtondagi Xalqaro oziq-ovqat sanoati Kongressi jahon hamjamiyati e'tiborini oziq-ovqat xavfsizligining dolzarb muammolariga qaratgan muhim forumi ushbu holatning doimiy ravishda global ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Oziq-ovqat inqirozlari bo'yicha global hisobotning so'nggi nashriga ko'ra, 2023 yilda 59 mamlakat va hududlarda 282 millionga yaqin odam o'tkir ochlik darajasiga duch keldi - bu o'tgan yilga nisbatan 24 millionga ko'payganligini anglatadi. Bugungi kunda o'sish hisoboti tahlil qilingan oziq-ovqat inqirozlarining kengayishi, shuningdek, oziq-ovqat xavfsizligi, ayniqsa G'azo sektori va Sudandagi, Ukraina va Isroil davlatlari misolida ko'rsak, vaziyatning keskin yomonlashishi sababli oziq-ovqatga bo'lgan huquqlarning to'g'ridan-to'g'ri buzilayotganini ko'rishimiz mumkin⁹.

FAO 1993 yilda Dunyoda 2010 yilgacha qishloq xo'jaligining rivojlanishi dasturini ishlab chiqdi. FAO va tashqi ekspertlar tomonidan ishlab chiqilgan FAOning Global Qishloq xo'jaligini rivojlantirish 2010 yilgi hisoboti bu o'simlik va chorvachilik mahsulotlarining agrotexnika va tabiiy resurslarini o'rganish iborat bo'lgan¹⁰.

1995 yillarda ushbu tashkilotning faoliyat yo'nalishiga baliq ovlash qoidalari bo'yicha kodeks qabul qilinganligi yana bir tarixiy voqeadir. Ushbu Kodeks dengiz hayoti resurslaridan barqaror foydalanishni ta'minlash uchun ishlab chiqilgan va 170 dan ortiq davlatlar tomonidan qabul qilingan; Kodeksda baliq ovlash resurslaridan oqilona foydalanish va akvakulturani rivojlantirish tamoyillari mustahkamlangan.

⁹ Global report on Food Crises: Acute hunger remains persistently high in 59 countries with 1 in 5 people assessed in need of critical urgent action.

¹⁰ World Agriculture: Towards 2010, Published in 1995 by the Food and Agriculture Organization of the United Nations. https://www.faoswalim.org/resources/Agriculture/World_Agriculture_Towards_2010.pdf

Uchinchi tarixiy bosqich - 1996 yildan 2007 yillarni qamrab olgan bo‘lib, aniq maqsadni amalga oshirishda xalqaro hamkorlik xalqaro yordam orqali ochlar sonini kamaytirish vositasi sifatida insonning oziq-ovqatga bo‘lgan huquqini ta‘minlash uchun huquqiy daraja "hamma uchun" oziq-ovqat xavfsizligiga erishishni mustahkamlanishiga qaratilgan harakatlarni o‘z ichiga oldi.

1996 yilda Butunjahon oziq-ovqat sammiti bo‘lib o‘tdi. Butunjahon oziq-ovqat sammiti 10 ming kishi ishtirok etgan tarixiy voqea bo‘lib, yangi ming yillikdagi dunyo rahbarlari oldida ochlikni to‘xtatish masalasini muhokama qilish uchun forum tashkil etdi. Ushbu forum butun dunyoda ochlikni oldini olish va barcha insonlarining oziq-ovqatga bo‘lgan huquqi va to‘yib ovqatlanishga qaratilgan edi. So‘zimizning isboti sifatida 1945 yilgi Inson huquqlari Umumjahon deklaratsiyasining 25-moddasida “Har bir inson o‘zining hamda oilasining salomatligi va farovonligini ta‘minlash uchun zarur bo‘lgan turmush darajasiga ega bo‘lish, jumladan kiyim-kechak, oziq-ovqat, tibbiy xizmat va zarur ijtimoiy xizmatga ega bo‘lishga hamda ishsizlik, kasallik, nogironlik, bevalik, qarilik yoki unga borliq bo‘lmagan sharoitlarga ko‘ra tirikchilik uchun mablag‘ bo‘lmay qolgan boshqa hollarda ta‘minlanish huquqiga ega”¹¹ ekanligi va 1966 yilgi “Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to‘g‘risida”gi Paktning 11- moddasi b) bandida “Ehtiyojga muvofiq va oziq-ovqat mahsulotlarini import yoki eksport qiluvchi mamlakatlarning muammolarini hisobga olgan holda jahondagi oziq-ovqat zahiralarning adolatli taqsimlanishini ta‘minlash”¹² deb nomlangan bo‘lib fikrimizcha yuqoridagi keltirib o‘tilgan halqaro hujjatlar har bir insonning oziq-ovqatga bo‘lgan huquqini belgilab berayotganini ko‘rishimiz mumkin.

1996 yilda Jahon oziq-ovqat xavfsizligi to‘g‘risida Rim deklaratsiyasi qabul qilindi. Deklaratsiya 112 davlat rahbarlari yoki davlat rahbarlari o‘rinbosarlari va boshqa mamlakatlardan 70 dan ortiq yuqori darajadagi vakillar tomonidan Butunjahon oziq-ovqat sammiti davomida qabul qilinadi. Deklaratsiya xavfsiz va to‘yimli oziq-ovqatga bo‘lgan umumbashariy huquqni tasdiqladi. 1996 yil Rimda oziq-ovqat va qishloq xo‘jaligi BMT tashkiloti sessiyasida o‘ziga xos xususiyatlarga ega qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirish aniqlashtirib olindi. Ularning o‘rasida: aholining barcha ijtimoiy guruhlari va jamiyat qatlamlarining oziq-ovqat mahsulotlariga ega bo‘lishi; tovar ishlab chiqarishni rivojlantirish; ishsizlikni

¹¹ Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг Резолюция 217 А (III) билан 1948 йил 10 декабрда қабул ва эълон қилинган. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси. [https://nrm.uz/contentf?doc=181331_inson_huquqlari_umumjahon_deklaratsiyasi_\(bosh_assambleyaning_10_12_1948_y_217a_\(iii\)son_rezolyuciyasi_bilan_qabul_qilingan_va_elon_qilingan\)&products=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekista_na](https://nrm.uz/contentf?doc=181331_inson_huquqlari_umumjahon_deklaratsiyasi_(bosh_assambleyaning_10_12_1948_y_217a_(iii)son_rezolyuciyasi_bilan_qabul_qilingan_va_elon_qilingan)&products=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekista_na).

¹² Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах. Принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 года. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactecon.shtml.

kamaytirish va qashshoqlikka qarshi kurashish uchun daromad darajasini oshirish; tabiiy resurslarni boshqarish va atrof-muhit muhofaza qilish va boshqalar¹³.

To'rtinchi tarixiy bosqich va hozirgi davr -2002 yildan to hozirgi kungacha-global salbiy oqibatlarni bartaraf etish zarurati bo'yicha oziq-ovqat inqirozi va Jahon oziq-ovqat qo'mitaning islohotiga asoslangan oziq-ovqat xavfsizligi boshqaruvini takominlashtirish.

2002 yilda Butunjahon oziq-ovqat sammiti bo'lib o'tdi. 179 davlat va Yevropa Komissiyasi vakillari ishtirok yetadigan Butunjahon oziq-ovqat sammiti xalqaro hamjamiyatning 2015 yilgacha to'yib ovqatlanmaslikdan aziyat chekayotganlar sonini ikki baravarga kamaytirish majburiyatini tasdiqladi. Ushbu sammitning natijasida Ovqatlanish huquqi bo'yicha tamoyillar belgilab olindi. Rahbariy tamoyillar FAO Kengashi tomonidan ikki yillik hukumatlararo muzokaralar yakunlari bo'yicha tasdiqlangan Butunjahon oziq-ovqat sammitida qabul qilindi.

2008 yilda FAO iqlim o'zgarishi bo'yicha Konferensiyasida iqlim o'zgarishi va bioyoqilg'i, oziq-ovqat xavfsizligi va oziq-ovqat mahsulotlari narxlariga ta'sirini baholaydigan va rivojlanayotgan mamlakatlarda qishloq xo'jaligiga yordam va sarmoyalarni kengaytirishga qaratilgan qarorda 43 ta davlat rahbarlari va 100 ta vazirlar ishtirok etdi¹⁴.

2016 yilda FAO tashabbusi bilan Port davlat chora-tadbirlari to'g'risidagi bitim imzolandi. Port-davlat chora-tadbirlari to'g'risidagi bitim, noqonuniy, hisobot berilmagan va tartibga solinmagan baliq ovlashga qaratilgan birinchi qonuniy majburiy xalqaro shartnomadir.

Uning maqsadi baliq ovlash, kemalarni portlardan foydalanish va ularni ushlab joylariga tushirish orqali baliq ovining oldini olish kabi maqsadlarni o'z ichiga olgan xalqaro shartnoma. Ushbu shartnoma 2016 yil iyun oyida kuchga kirdi. Ushbu kelishuvning birinchi yarim yilligi davomida dunyo davlatlarining uchdan bir qismidan ko'prog'i unga qo'shildi. Ushbu shartnoma, kemalarga tomonlarning portlariga kirishni qidirishda yoki ular portda bo'lganida amal qiladi. Ba'zi baliq ovlari va konteyner kemalari ozod qilinadi. Shartnoma rivojlanayotgan mamlakatlarning shartnomani amalga oshirish borasidagi sa'y-harakatlarini qo'llab-quvvatlash talablariga alohida e'tibor beradi¹⁵.

FAO tashkil etilganidan buyon unga ishonib topshirilgan birinchi vazifalardan biri bu global ovqatlanish holatini yaxshiroq aniqlash uchun umumiy nuqtai

¹³ Римская декларация о всемирной продовольственной безопасности, 1996 г. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summit2009_declaration.shtml

¹⁴ Responsible first trade and food security. World food Summit. Rome. 2008 y 13-17 november. <https://www.fao.org/3/w3613e/w3613e00.htm>.

¹⁵ The Agreement on Port State Measures to Prevent, Deter and Eliminate Illegal, Unreported and Unregulated Fishing, 31/12/2016 FAO. <https://www.fao.org/port-state-measures/resources/detail/en/c/1111616/>

nazariyani tayyorlash edi. Tashkilotning birinchi Jahon oziq-ovqat tadqiqotlari oziq-ovqat holati to'g'risida to'liq ma'lumot beradiki; maxsus ilmiy dalillar uzoq vaqtdan beri ochlik va to'yib ovqatlanmaslik keng tarqalgan degan fikrni tasdiqlaydi.

Yuqoridagilarga xulosa qilib, Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti FAO o'z rivojlanish davrida ko'pdan ko'p tarixiy voqealarni guvohi bo'ldi va ushbu davrda oziq-ovqat va qishloq xo'jaligini xavfsizligini ta'minalshlash bo'yicha bir necha muhim strategik dasturlar va vaziflarni ilgari surdi. Bulardan hozirgi paytda, FAO dunyodagi eng yirik va keng qamrovli oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi statistikasi ma'lumotlar bazasining yangilangan versiyasini chiqardi. FAOSTAT¹⁶ ma'lumotlar bazasining yangi versiyasi bo'lib, ma'lumotlarning har xil turlari va toifalari bilan hamkorlik qilish imkonini beradi, foydalanish uchun qulay interfeysga ega va dinamik grafiklar va kerakli ma'lumotlarni taqdim etishning boshqa shakllarini yaratishga doir tashkilotning ma'lumotlar bazasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2024). FAO at a glance. Rome: FAO. Retrieved from <https://www.fao.org>
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2023). The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Rome: FAO.
3. United Nations. (2022). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations.
4. FAO. (2021). Strategic Framework 2022–2031: For a better production, better nutrition, a better environment, and a better life. Rome: FAO.
5. Шакирова, Н. (2021). Международные организации в системе глобального управления продовольственной безопасностью. Москва: ЮНИТИ-ДАНА.
6. Karimova, G. (2020). The Role of International Organizations in Ensuring Global Food Security: FAO Case Study. *Journal of International Law and Policy*, 5(2), 45–59.
7. O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi. (2022). O'zbekiston va FAO o'rtasidagi hamkorlik natijalari va istiqbollari. Toshkent: TIV Matbuot xizmati.
8. United Nations Development Programme (UNDP). (2020). Partnerships for Sustainable Agriculture in Central Asia. New York: UNDP.
9. Qodirov, A. (2019). Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda xalqaro tashkilotlarning o'rni. *Xalqaro Huquq va Integratsiya Jurnal*, 3(4), 77–89.
10. FAO Uzbekistan. (2024). FAO and Uzbekistan: Cooperation for Sustainable Agriculture. Tashkent: FAO Subregional Office for Central Asia.

¹⁶ Food and agriculture statistics. <https://www.fao.org/faostat/en/home>.